

**ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВИХОВАТЕЛІВ ДНЗ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО САМОВИРАЖЕННЯ
ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ**

Стаття присвячена актуальній проблемі сьогодення – розвитку особистості дитини-дошкільника. Обґрунтовано значення формування у старших дошкільників прагнення та здатності об'єктивувати своє «Я», активізації проявів творчості; розкривається особливість створення сприятливих умов для вияву дитиною дошкільного віку своїх сутнісних сил; формування цілісної картини світу. У цьому контексті особливої уваги заслуговує й проблема вдосконалення процесу підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів нашої держави. Зокрема, увага зосереджується на значущості педагогів дошкільних навчальних закладів у формуванні потреби та здатності у гармонійний спосіб виразити себе у художньо-творчій діяльності.

Ключові слова: вираження, самовираження, творчий потенціал, художньо-творча діяльність, зростаюча особистість.

The article deals with the actual problem of nowadays – preschool kid's personality development. The meaning of elder preschool kids' forming of striving and ability for objectivity their personal "I", activation of creativity, peculiarity of making conducive conditions for kid's revealing its personal / essential forces: formation of integral picture of the world are the main points of the article. In this context, special attention is attracted to the problem of preparation/schooling of governess-to-be for preschool educational establishments (kindergartens) improving process in our state. In particular, significance of necessity of tutors/governess in preschool educational establishments (kindergartens) for forming of needs and ability to show themselves in creative activity is also shown with due attention in the article.

Key words: self-expression, creative potential, art-creative activity, grooving personality.

На часі особистісно орієнтовна модель освіти, оскільки нормативні документи – закон України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, Концепція дошкільного виховання в Україні, Державна цільова соціальна програма розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року, Базовий компонент дошкільної освіти в новій редакції – орієнтовані на побудову у зростаючій особистості цілісного, адекватного, реалістичного образу світу та прояву нею свого власного «Я», самореалізації.

Зокрема, аспекти проблеми самовираження та організації творчої діяльності особистості дитини у нових освітніх умовах висвітлено у працях І. Волощука, І. Зязюна, О. Киричука, В. Кузя, Л. Левченко, В. Моляко, В. Рибалки, А. Сиротенка, О. Сухомлинської та інших. Самовираження кваліфікується як процес розгортання активної життєдіяльності, реалізація природного потенціалу.

Отож, особливо увагу науковців (Л. Артемової, І. Бега, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, В. Кузьменко, К. Крутій, С. Ладивір, Т. Піроженко, Т. Поніманської

та інших) привертає проблема створення сприятливого середовища для різних форм і видів продуктивної діяльності дітей дошкільного віку, їхніх творчих проявів та вияву ними своїх сутнісних сил. Важливо зазначити, що у працях В. Алфімова, В. Андрєєва, І. Іванова, В. Загвязинського, В. Кан-Каліка, С. Сисоевої та інших висвітлюється значущість питання педагогічного супроводження розвитку творчості зростаючої особистості.

З цих позицій відбувається обміркування шляхів розвитку, перспектив удосконалення й модернізації системи підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні, а саме переосмислюються завдання педагогічної діяльності, зміст освітніх стандартів і навчальних програм у вищій школі. Цей процес торкається й аспекту підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до розвитку у зростаючої особистості потреби та здатності творчо виражати себе.

Питання підготовки педагогів для роботи з дітьми дошкільного віку розкрито в багатьох наукових працях (Г. Беленької, О. Дронової, А. Зиміної, С. Науменко, С. Нечай, В. Котляра, Н. Михайленко, Н. Панько, Л. Позняк, Т. Танько, А. Шевчук, В. Ядешко та інших). Таким чином, актуальність, педагогічна значущість проблеми, практична потреба в її вивченні та науково-методичному обґрунтуванні зумовили вибір теми наукової розвідки.

Метою статті є обґрунтування необхідності формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у вищій школі до розвитку природного потенціалу дітей дошкільного віку, їхнього самовираження та творчості.

З огляду на визначену мету дослідження та необхідність вивчення особливостей дослідженого явища в повній мірі, вважаємо за необхідне окреслити основні напрями та завдання наукового пошуку, а саме:

- уточнити поняття «творче самовираження зростаючої особистості»;
- окреслити основні педагогічні умови розвитку творчого самовираження старших дошкільників в умовах сучасних дошкільних закладів;
- обґрунтувати необхідність формування готовності у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до розвитку самовираження зростаючою особистістю свого «Я», актуалізації її творчого потенціалу.

Відповідно до логіки розпочатого дослідження постає необхідність з'ясувати ключові поняття, такі як: «вираження», «самовираження», «самореалізація», «творчість» та інші у різних галузях наук.

У філософській літературі поняття «вираження», «самовираження» представлено у різних аспектах. Особливе значення для нашого наукового пошуку становить доробок Л. Ази, В. Андрущенко, Г. Балла, М. Бахтіна, М. Горлача, П. Гуревича, І. Надольного, М. Логінової, М. Лукашевича, О. Лосєва, С. Франка та інших, що розкриває сутність зазначеної наукової категорії як внутрішні прояви людини, тобто визначає основну особливість – її суб'єктивну сторону. Зокрема, простежуючи розвиток особистості через розвиток «Я», мислитель С. Франк зазначає, що своєрідність людини полягає саме у подоланні та перетворенні своєї природи, оскільки «...людина є створіння самоздоланне, самоперетворювальне». Осмислення природи «виразності» в мистецтві С. Франк пов'язував з інтуїцією, поєднанням раціонального та ірраціонального, внутрішньою формою. При цьому інтуїція несе в собі образ, форму – внутрішню єдність. «Форма», «ставлення» є проявом виразності цілого, моментом поєднання. Завдання інтуїтивного пізнання – освоїти предмет цілісно, як єдності; досвід, переживання виражаються в образах, які опредмечуються у вигляді (формі) слів, звуків, кольору, руху тощо. Так С. Франк підводить до

розуміння «виразності» як «самовідкриття буття» і «співтворчості» – по суті, він тлумачить творчість як самовираження людини [11].

У працях М. Бахтіна, в яких розкрито такі основні ідеї, як пошук нових можливостей раціонального світу, прагнення до пізнання життєво-історичних основ самоцінності людини, значна увага приділена проблемі «вираження». У контексті зазначеного М. Бахтін визначав вираження «регулятором» переживань та почуттів особистості. За словами філософа, виразність розкриває механізм саморуху, тобто самовираження особистості: «при зовнішніх діях залишається внутрішнє самовідчуття, що підпорядковує собі те, що зовнішньо виражається» [2, с. 45].

Збагатити розуміння сутності «вираження», самовираження», його значущості та з'ясувати вікові особливості цього процесу дають змогу дослідження вітчизняних і зарубіжних учених в галузі психології та педагогіки – К. Абульханової-Славської, Р. Бернса, І. Беха, Л. Божович, О. Кононко, А. Маслоу, А. Менегетті, В. М'ясищева, Р. Немова, Л. Сохань, К. Роджерса, Д. Фельдштейна та інших. Фахівці актуалізують проблему реалізації особистістю свого природного потенціалу, визнаючи, що у процесі особистісного становлення вираження себе стає основою самоствердження та самореалізації людини в житті.

Бажання, потреба у реалізації себе, активність, як зауважує Д. Фельдштейн, лежать в основі становлення гармонійно розвиненої особистості. За його словами, активність є загальною формою існування людини як суб'єкта життя, умовою реалізації нею своїх потенційних можливостей, підґрунтям її безперервного розвитку [10, с. 56].

Збагатити уявлення про специфіку феномену, що вивчається, дають змогу наукові тези С. Рубінштейна. Учений надавав великої ваги проблемі розвитку суб'єкта у процесі творчої діяльності [7]. За висновками С. Рубінштейна, особистість не зводиться до свідомості та самосвідомості, але й неможлива без них. Пояснюючи виникнення самосвідомості, він зауважував, що самосвідомість виникає під час розвитку свідомості особистості, в міру того, як вона стає самостійним суб'єктом та розвивається завдяки ускладненню різних видів діяльності й взаємовідносин зростаючої особистості з довкіллям [7].

По-особливому, роз'яснюючи проблему розвитку особистості дитини, Є. Субботський у своїх працях значну увагу приділяє її самосвідомості. Як зауважує автор, тріада: здатності – оцінка навколишніми цих здатностей – самосвідомість є визначальною у розвитку особистості. За його словами, самосвідомість відіграє вагому роль, адже в іншому випадку суспільство отримало б людей зі штампованими бажаннями та потребами, з однаковими думками, діями, людей; не здатних приймати творчі, нестандартні рішення. Фахівець тлумачить самосвідомість як оцінку особистістю самої себе і того, як до неї ставляться інші [9]. Отже, можна підсумувати, що потреба у самовираженні, проявах творчості пов'язана із формуванням самосвідомості, тому потрібно детальніше розглянути зазначену наукову категорію.

Науковці Р. Бернс, І. Бех, У. Джеймс, І. Чеснокова «Я-концепцією» – «теорією самого себе» називають сукупність усіх уявлень індивіда про себе. Найбільш прийнятною фахівцями є структура «Я-концепції», в якій виокремлюють складові: когнітивну (самосвідомість), емоційно-ціннісну (самоставлення та самооцінка) і поведінкову (саморегуляція). Ґрунтуючись на наукових положеннях, можна визначити, що, по суті, «Я-концепція» є сукупністю установок на себе, в якій традиційно виокремлюють когнітивний,

емоційно-ціннісний та поведінковий елементи. Ці елементи конкретизуються так:

- образ «Я» – уявлення особистості про саму себе;
- самооцінка – афективна оцінка уявлення про себе;
- конкретні дії, викликані образом «Я» і самооцінкою [3; 4].

За Б. Ананьєвим, кожна людина відповідно до власних особливостей самостійно обирає напрями своєї активності. Таким чином, активність буття особистості є узагальненим ціннісним способом задоволення нею важливих потреб, першочерговими з-поміж яких є прагнення бути визнаною суспільним довкіллям, виразити своє «Я» [1, с. 40].

Таким чином, самореалізація, повноцінне розкриття свого творчого потенціалу виступає метою та запорукою успішного буття людини в світі. У психології та педагогіці розглядаються проблеми самореалізації та самовираження в контексті самоздійснення вільної особистості, надання їй можливостей реалізувати себе переважно у творчій діяльності. У науковій літературі «вираження» кваліфікується як прояв внутрішнього у зовнішньому, суті у явищі, суб'єктивного в об'єктивному.

Особистість реалізує своє «Я» як суб'єкт культури, об'єктивує свої здібності й можливості у процесі творчості. Творчість завжди пов'язана з бажанням людини виразити себе. Зовнішні прояви поведінки та діяльності дають змогу зрозуміти думку, почуття, наміри, здатність особистості, засвідчують її творчий потенціал. Творче самовираження виступає потребою і спроможністю заявити про себе іншим, застосувати для цього різноманітні засоби, способи і прийоми. Основою різних форм творчого самовираження є прояв людиною свого «Я», потреба «стати собою» – тобто самореалізуватися (Л. Виготський, Д. Богоявленська, О. Мелік-Пашаєв, Я. Пономарьов та інші).

Значущим є вивчення названої проблеми в аспекті дошкільного дитинства. Характеризуючи дошкільний вік, О. Леонт'єв зазначив, що це період первісного фактичного становлення особистості, період розвитку особистісних «механізмів» поведінки. У дошкільні роки розвитку дитини, підкреслив автор, «зав'язуються» перші «вузли», встановлюються перші зв'язки та ставлення, які утворюють нову, вищу єдність діяльності й, разом з тим, нову, вищу єдність суб'єкта – єдність особистості. Отож, дошкільне дитинство є періодом фактичного становлення психологічних механізмів особистості, що визначає цей віковий період значущим» [5].

Розкриваючи особливість дошкільного віку, його важливість для подальшого розвитку зростаючої особистості, потрібно навести наукові положення Д. Ельконіна. За його словами, у віці близько трьох років у дитини з'являється потреба діяти, як дорослий – «зрівнятися з дорослим». Науковець з-поміж основних особистісних новоутворень дітей дошкільного віку називає виникнення особистісної свідомості та підкреслює її значення. Дошкільник починає усвідомлювати можливість самостійних дій, що свідчить про зародження у дитини самооцінки. Коли розкривається проблема самосвідомості, стверджує Д. Ельконін, «мається на увазі усвідомлення дитиною особистісних якостей: цього разу йдеться про своє місце в системі ставлень: у 3 роки – зовнішнє «Я сам», 6 років – самосвідомість, зовнішнє перетворюється на внутрішнє». В дошкільному дитинстві уявлення про себе в дитини співвідносяться з образами дорослих та однолітків. За висновками Д. Ельконіна, дитина-дошкільник проходить величезний шлях розвитку – від відокремлення

себе від дорослого – вимога «Я сам» – до відкриття свого власного життя, тобто самосвідомості.

Для вивчення особливості творчого самовираження дошкільників у власному науковому пошуку послуговуємося дослідженнями фахівців В. Бехтерева, Л. Божович, Л. Виготського, І. Кона, Д. Ельконіна, М. Лісіної, І. Сеченова, С. Рубінштейна, П. Чамати та інших, у яких розкрито основні аспекти проблеми розвитку самосвідомості зростаючої особистості.

Узагальнення класичної та сучасної психології й педагогіки дають змогу стверджувати, що основні новоутворення дошкільного дитинства, такі як:

- перший схематичний абрис цілісного світогляду;
- внутрішні етичні інстанції;
- зародки почуття совісті як внутрішнього регулятора моральної поведінки;
- супідрядність мотивів, переживання продуманих дій над імпульсивними;
- елементарні форми довільної поведінки, прагнення керувати своїми вчинками;

- особиста свідомість, елементарне усвідомлення свого обмеженого місця в системі відносин з оточуючими, зародкові форми адекватної самооцінки – засвідчують факт становлення дошкільника як особистості, перетворення його на суб'єкт різних видів діяльностей [3; 4; 5; 9].

За висновками фахівців, процес творчого самовираження дошкільника пов'язаний з розвитком самосвідомості як центрального особистісного новоутворення. Мистецтво є підґрунтям творчого самовираження як найбільш емоційний за своєю сутністю стимулятор творчих проявів зростаючої особистості. Згідно з підходами фахівців, художня діяльність виступає суб'єктивним вираженням особистісної суті дитини-дошкільника.

Важливим для фахівців дошкільної освіти є усвідомлення того, що не бажано форсувати та штучно пришвидшувати розвиток дитини, а необхідно створювати сприятливі умови для вияву її природного потенціалу та цілковитої реалізації потенційних можливостей особистості (за К. Роджерсом). Створення сприятливих умов, як слушно зазначив В. Слободчиков, обумовлює розвиток зростаючої особистості, закладений у ній спосіб пізнання, переживання, перетворення, самостійно вибраний дитиною, забезпечує прояви здібностей, творчості, що, у свою чергу, слугує її саморозвитку.

У творчому процесі, на думку Л. Виготського, важлива особистісна взаємодія, – саме за такої умови педагог та зростаюча особистість будуть творчо розвиватися й реалізовувати власний природний потенціал. Педагог, як носій «цінностей культури», у процесі самореалізації наповнює змістом світ цінностей дитини в найбільш сенситивний період її розвитку. За Л. Виготським, співтворчість дорослого і дитини, їхній діалог є унікальним творчим союзом, завдяки якому у дошкільника виникає потреба творчо виразити й проявити свій природний потенціал.

Здатність до творчості як особистісна якість, за словами В. Дружиніна, актуалізується лише у сприятливих для цього умовах. З-поміж необхідних автор виділяє наявність позитивного взірця творчої поведінки, тобто дитина має бачити, до чого прагнути, надання їй можливості для прояву творчої активності. Українським та обов'язковим є соціальне схвалення, підтримка навколишніми проявів творчості особистості, яка зростає.

Значущим дорослим для зростаючої особистості є вихователь дошкільного навчального закладу. За висновками В. Петровського, вихователь ДНЗ, – це професійна роль, яка полягає в тому, щоб узяти на себе відповідальність за

умови, характер і перспективи розвитку особистості іншого, тобто вихованця. Як зазначав фахівець, взаємодію вихователя і дитини потрібно вибудовувати на «відображеній суб'єктності», у процесі котрої вихователь виступає як джерело перетворення життєвих ситуацій у значущому для дитини напрямі, що змінює її погляд на речі та явища, ставить перед нею нові завдання [6].

У своїх працях І. Бех також підкреслює важливу роль педагога, зокрема вихователя ДНЗ, у розвитку самовираження зростаючої особистості. За висновками автора, «провідна виховна позиція має передбачати створення таких умов, які б забезпечували оптимальні можливості вираження вихованцем свого «Я», його самоутвердження, прояви його таланту [38, с. 237]. Співзвучність суб'єктів виховання – особистості дитини й особистості педагога, на думку І. Беха, є передумовою ефективного впливу на розвиток особистості дошкільника. Дитина має відчувати себе індивідуальністю, а дорослий спрямовувати зусилля на розвиток її світогляду, самосвідомості, базових якостей. Це можливо на тлі «актуалізованого ансамблю позитивних емоцій вихованця». В іншому разі, за висновком І. Беха, можливе виникнення різноманітних виховних ускладнень. Саме тому особистісно орієнтована модель виховання досягає розвивальної мети. Це передбачає розуміння, прагнення та вміння вихователя зберігати і підтримувати самобутність дитинства, перетворення взаємин формальних на особистісні [3, с. 11].

Важливим для нашого дослідження є принципове концептуальне положення О. Савченко, стосовно того, що «навчання виховує, але значно глибше, систематичніше виховує організація життєдіяльності дитини, що виступає як поле впорядкованої свободи дитини, коли її виховують вільною, але з почуттям відповідальності...» [8]. Таким чином, фахівець підкреслює значення педагога у розвитку особистості дитини.

З метою дослідження стану проблеми на практиці роботи сучасних дошкільних навчальних закладів нами було проведено анкетування педагогів. Завдяки анкетуванню стало можливим дослідити характерні особливості взаємодії вихователів та дітей у процесі життєдіяльності, що суттєво впливає на розвиток творчого потенціалу дошкільників. Зокрема, від 51 % опитаних вихователів вдалося отримати суперечливу інформацію. Педагоги ніби й визнають важливість проблеми творчого самовираження зростаючої особистості, разом із тим не звертають належної уваги на потребу дитини виразити, реалізувати себе, здатність адекватно презентувати себе та на прояви творчості у процесі життєдіяльності. Зробити такі висновки дає змогу те, що запитання «Як ви розумієте поняття «творче самовираження?», «Які, на Вашу думку, показники творчого самовираження?» викликали у педагогів труднощі – частина з них або не розуміла даної категорії або ж дала неправомірне її тлумачення.

Важливою, на наш погляд, є інформація, отримана на запитання щодо основної уваги, яку приділяє педагог у процесі дитячої художньої діяльності. Типовими були такі відповіді: «головне, щоб дитина навчилася малювати», «навчаю добре співати, танцювати», «розвиток художніх здібностей дитини», «оволодіння уміннями й навичками». Це дає підстави стверджувати, що педагоги схвалюють правильність виконання, оцінюють якість результату діяльності, залишаючи поза увагою такі характеристики активності дитини, як оригінальність, нестандартне вирішення завдання, прояви фантазії, що характеризують розвиток креативності, схильність до проявів творчості.

З-поміж пріоритетних базових якостей зростаючої особистості вихователі цієї групи не виділяють креативності. На їхню думку, більш важливим є

розвиток позитивних морально-психологічних, поведінкових характеристик дитини дошкільного віку – «слухняний», «добрий», «розумна», «ввічлива», «спокійний», «не бешкетує» тощо.

До цієї групи були віднесені ті педагоги, які залишають поза увагою прагнення дитини продемонструвати своє «Я», виразити себе у художньо-творчому процесі за допомогою образно-виражальних засобів. На запитання як вони у різних сферах життєдіяльності підтримують прагнення, бажання дітей проявити себе, вихователі не змогли дати конкретних відповідей, зазначаючи наступне: «не звертаю уваги», «на таке не вистачає часу», «не знаю» або залишили це запитання без відповіді взагалі.

Така категорія вихователів у процесі життєдіяльності недооцінює значення ігрової діяльності для розвитку творчого потенціалу зростаючої особистості, надаючи перевагу організованим формам, таким як заняття.

На запитання «Якими, на Вашу думку, якостями має бути наділений сучасний «ідеальний педагог?», із-поміж позитивних якостей, необхідних для професійної діяльності вихователя дошкільних навчальних закладів, лише у деяких анкетах поряд із «доброю», «чуйною», «освіченою», «турботливою», «уважною», було зазначено такі якості, як «творча» та «креативна», «ініціативна».

З вищенаведеного можна зробити висновок, що педагоги дошкільних навчальних закладів не повною мірою оцінюють значення мистецтва та художньої діяльності в процесі розвитку особистості дитини дошкільного віку. Педагоги переважно акцентують увагу на розвитку спеціальних здібностей дитини на відміну від загальних, що є правомірним для зростаючої особистості.

Таким чином, для того, щоб дитина дошкільного віку об'єктивувала себе, творчо проявила своє «Я», реалізувала повною мірою свій природний потенціал, дорослим у родині та дошкільних навчальних закладах потрібно створювати сприятливі для цього умови. Як показав аналіз праць фахівців та експериментальні дані проведеного нами дослідження, значущий вплив на розвиток творчого самовираження дошкільників справляють батьки та педагоги ДНЗ. Хоча варто зауважувати, що дорослий, як правило, виступає керівником дитячої продуктивної діяльності, а не партнером. У такому традиційному навчально-виховному процесі потребу дитини-дошкільника в творчій самореалізації, здійсненні природної активності гальмують через педагогічну позицію щодо неї як об'єкта виховного впливу. Тому важливо розширити коло взаємодії дорослого й дошкільників у процесі різних видів художньо-творчої діяльності, в якому педагог, виявляючи творчість, розкриває тим самим шлях до реалізації особистістю, яка зростає, свого природного потенціалу, вияву сутнісних сил.

У розгорнутому дослідженні підґрунтям окреслення педагогічних умов виступили наукові засади щодо:

- формування позитивного «образу-Я» (Л. Артемова, О. Кононко, М. Чистякова, І. Кузьмичева та інші);

- суб'єкт-суб'єктна взаємодія педагога і дитини у процесі різних видів діяльності (І. Бех, Л. Виготський Т. Піроженко, В. Петровський, О. Матюшкін, В. Слободчиков та інші);

- інтеграція різних видів мистецтв (Н. Гавриш, Л. Масол, Н. Миропольська, Б. Юсов, Р. Чумічева, Г. Шевченко та інші);

- оптимізація особистісного самовираження дошкільників у різних видах художньої діяльності (А. Аніщук, А. Богуш, Л. Березовська. О. Дронова та інші).

Педагогічні умови розвитку творчого самовираження дошкільників можна визначити тими чинниками, що стимулюють, активізують творчі прояви дітей у процесі життєдіяльності, об'єктивують прагнення, бажання зростаючої особистості виразити своє «Я», реалізувати природний потенціал у процесі різних видів художньо-творчої діяльності. Не викликає сумніву необхідність виокремлення цілого комплексу, у якому кожна умова знаходиться у взаємозв'язку з іншими, забезпечуючи тим самим ефективне досягнення мети та вирішення поставлених задач. Ефективному розвитку творчого вираження дитиною себе у художньо-творчій діяльності сприятимуть обґрунтовані й розроблені педагогічні умови: розширення уявлень дітей і батьків, педагогів дошкільних навчальних закладів про творче самовираження та його значення для успішного життя; надання дітям можливості творчо виражати себе та підтримка дорослими цих намагань; актуалізація творчого потенціалу дітей у різних видах художньо-творчої діяльності.

З огляду на вищенаведене можна зробити висновок про наявність протиріч, які потребують вирішення:

- між пріоритетом в теорії й практиці дошкільної освіти цілісного й різнобічного розвитку дитини як суб'єкта життєдіяльності, особистості та належної підготовленості сучасних вихователів дошкільних навчальних закладів до його реалізації;

- між об'єктивною потребою оновлення й модернізації засобів педагогічного впливу на розвиток зростаючої особистості, приведення їх у відповідність із сучасними досягненнями науки та відсутністю їх відображення у змісті й технологіях підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності.

Отож, результати теоретичного аналізу, узагальнення даних дають змогу визначити необхідність формування у майбутніх вихователів ДНЗ готовності до розвитку самовираження зростаючої особистості, актуалізації її творчого потенціалу, а саме: науково обґрунтувати концепцію підготовки педагогів дошкільної освіти до розвитку творчого самовираження особистості дитини-дошкільника у ДНЗ, яка відображає вимоги Базового компонента дошкільної освіти до формування у дітей цілісної картини світу; використання поліфункціональності мистецтва у розвитку зростаючої особистості.

Таким чином, самореалізація, повноцінне розкриття свого творчого потенціалу виступає метою та запорукою успішного буття людини у світі. У психології та педагогіці розглядаються проблеми самореалізації та самовираження в контексті самоздійснення вільної особистості, надання їй можливостей реалізувати себе переважно у творчій діяльності. У науковій літературі «вираження» кваліфікується як прояв внутрішнього у зовнішньому, суті у явищі, суб'єктивного в об'єктивному.

Особистість реалізує своє «Я» як суб'єкт культури, об'єктивує свої здібності й можливості у процесі творчості. Творчість завжди пов'язана з бажанням людини виразити себе. Зовнішні прояви поведінки і діяльності дають змогу зрозуміти думку, почуття, наміри, здатність особистості, засвідчують її творчий потенціал. Творче самовираження виступає потребою і спроможністю заявити про себе іншим, застосувати для цього різноманітні засоби, способи і прийоми. Основою різних форм творчого самовираження є прояв людиною свого «Я», потреба «стати собою» – тобто самореалізуватися (Л. Виготський, Д. Богоявленська, О. Мелік-Пашаєв, Я. Пономарьов та інші).

Проблема творчого самовираження є актуальною для раннього онтогенезу, який характеризується високим рівнем спостережливості, уяви, фантазії, чутливості до мови. Усе наведене у сукупності виступає основою реалізації дитиною-дошкільником свого творчого потенціалу у різних видах діяльності (Л. Венгер, Л. Виготський, В. Давидов, О. Дяченко, О. Запорожець та інші).

Узагальнення класичної та сучасної психології й педагогіки дають змогу стверджувати, що основні новоутворення дошкільного дитинства (перший схематичний абрис цілісного світогляду; внутрішні етичні інстанції; зародки почуття совісті як внутрішнього регулятора моральної поведінки; супідрядність мотивів, переживання продуманих дій над імпульсивними; елементарні форми довільної поведінки, прагнення керувати своїми вчинками; особиста свідомість, елементарне усвідомлення свого обмеженого місця в системі відносин з оточуючими, зародкові форми адекватної самооцінки) засвідчують факт становлення дошкільника як особистості, перетворення його на суб'єкт різних видів діяльності.

За висновками фахівців, процес творчого самовираження дошкільника пов'язаний з розвитком самосвідомості як центрального особистісного новоутворення. Єдність когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового компонентів забезпечує можливість здійснення процесу творчого самовираження дошкільників у різних видах художньо-творчої діяльності.

Ґрунтуючись на висвітлених вище наукових положеннях, перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо у розробці стратегії організації та проведення констатувального етапу дослідження, з'ясовуватимемо особливості, закономірності та тенденції формування готовності майбутніх вихователів ДНЗ у вищій школі до розвитку творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку, оскільки вважаємо за потрібне ще раз наголосити на важливості взаємодії дитини і дорослого, що є значущим для розвитку зростаючої особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. Г. Структура личности / Борис Герасимович Ананьев Избранные психологические труды : в 2-х т. / под ред. А. А. Бодалева. – М., 1980. – Т. 1. – С. 149–162.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / Михаил Михайлович Бахтин. – М. : Искусство, 1986. – 445 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех. – Кн. 1. : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
4. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід): [монографія] / Олена Леонтіївна Кононко. – К. : Стило, 2000. – 336 с.
5. Леонтьев А. А. Психология общения: пособие для доп. образования. – 2 испр. / Алексей Алексеевич Леонтьев. – М. : Смысл, 1997. – 365 с.
6. Петровский В. А. Учимся общаться с ребенком: руководство для воспитателя детского сада / Петровский В. А., Виноградов А. М., Кларина Л. М. – М. : Просвещение, 1993. – 191 с.
7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. – СПб. : Питер, 1998. – 688 с.
8. Савченко О. Я. Розвивай свої здібності : [навч. посіб. для мол. школярів] / Олександра Яківна Савченко. – К. : Освіта, 1995. – 159 с.

9. Субботский Е. В. Ребенок открывает мир / Евгений Васильевич Субботский. – М. : Просвещение, 1991. – 207 с.
10. Фельдштейн Д. И. Психология развивающейся личности / Давид Иосифович Фельдштейн. – М. : Изд.-во инст. практич. психол., 1996. – 512 с.
11. Франк С. Л. Реальность и человек / Семен Людвигович Франк. – М. : Республика, 1997. – 479 с.

Рецензент: д. пед. н., проф. Плахотнік О. В.